

Lidia Lewicka*

WYJAZDY SZKOLENIOWE W RAMACH PROGRAMU ERASMUS JAKO MOŻLIWOŚĆ ROZWOJU ZAWODOWEGO BIBLIOTEKARZA

W dniach 21–25 października 2013 roku przebywałam na szkoleniu w ramach programu Erasmus w Bibliotece Uniwersytetu NTNU w Trondheim w Norwegii. Trondheim to jedno z większych norweskich miast, położone na licznych wzgórzach, w miejscu, gdzie rzeka Nidelva spotyka fiord Trondhejmsfjorden. Na powierzchni 342 kilometrów kwadratowych mieszka około 180 tysięcy ludności.

Trondheim nazywane jest miastem studenckim. Większość studentów zdobywa wiedzę na Uniwersytecie NTNU (Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet – Norweski Uniwersytet Nauki i Technologii). Jest to druga co do wielkości tego typu uczelnia w Norwegii. Uniwersytet powstał w 1996 roku, w wyniku połączenia pięciu działających w mieście odrębnych instytucji: Norweskiego Instytutu Technologii powstałego w 1910 roku, Kolegium Nauk Humanistycznych, Muzeum Historii Naturalnej, Wydziału Medycznego w Trondheim oraz Szkoły Muzycznej w Trondheim. Na Uniwersytecie NTNU w 2013 roku wiedzę zdobywało około 23 000 studentów.

Sieć biblioteczna Uniwersytetu NTNU w Trondheim tworzona jest przez Bibliotekę Główną Technologiczną, mieszczącą się w budynku rektoratu uczelni, 10 bibliotek wydziałowych oraz położony w innej dzielnicy miasta centralny magazyn zbiorów (Dora). Biblioteka Główna i cztery biblioteki wydziałowe to

* mgr Lidia Lewicka, Biblioteka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego, adres e-mail: ekolidka@wp.pl

duże samodzielne biblioteki, udostępniające zbiory na miejscu i wypożyczające książki na zewnątrz. Kolejne biblioteki wydziałowe to mniejsze filie, działające jako czytelnie wydziałowe. W Bibliotece zatrudnionych jest 120 pracowników (90 kobiet i 30 mężczyzn), z czego 24 to bibliotekarze naukowcy (dyplomowani), 45 bibliotekarzy i 51 osób pozostałego personelu. Biblioteki są otwarte od poniedziałku do soboty (w piątki i soboty w krótszym wymiarze czasu). Według danych za 2012 rok w bibliotece znajduje się ogółem 2 100 000 książek i periodyków, 423 000 fotografii, 33 000 map, 32 000 kolekcji muzycznych, 300 000 książek elektronicznych, 12 000 czasopism elektronicznych, 253 bazy elektroniczne, w tym 144 pełnotekstowe bazy danych. Biblioteka ma dostęp do około 600 referencyjnych baz danych. Obecnie od kilku lat sukcesywnie zwiększa się udział w gromadzonych zbiorach pozycji elektronicznych. Tradycyjne wydawnictwa książkowe stanowią zaledwie kilka procent rocznych nabytków.

Pierwszy dzień wyjazdu szkoleniowego spędziłam w Bibliotece Głównej Technologicznej, drugi dzień w Bibliotece Nauk Przyrodniczych, trzeci w Bibliotece Wydziału Architektury i Sztuki Współczesnej, czwarty w Bibliotece Dragvoll, czyli Bibliotece Wydziału Humanistycznego, natomiast piąty dzień w Bibliotece Archeologicznej Gunnerusa. W zasobach tej ostatniej znajduje się ogromny zbiór fotografii rodzinnych. Biblioteka ta jest swego rodzaju archiwum pomocnym osobom chcącym odtworzyć drzewo genealogiczne swojej rodziny. Są tu pozycje książkowe, w których można znaleźć choćby kilkudzaniową wzmiankę na temat najmniejszych osad i jednostek terytorialnych na obszarze Norwegii. W tych wzmiankach są odnotowane nazwy historyczne danego miejsca, data powstania pierwszych zabudowań i inne istotne informacje o danym miejscu. W bibliotece znajduje się rękopis hymnu narodowego Norwegii. Jest to najstarsza biblioteka naukowa w Norwegii, a ufundował ją w 1768 roku Johan Ernst Gunnerus. Pozwolono mi wejść do pamiętającej początki istnienia biblioteki sali posiedzeń Królewskiego Norweskiego Towarzystwa Nauk, którego jednym z założycieli był Gunnerus. W sali znajduje się autentyczne wyposażenie z tamtej epoki, które stanowi długi stół, krzesła, regały i zabytkowe książki. Tak namacalne obcowanie z historią zrobiło na mnie ogromne wrażenie.

W pierwszym dniu mojej wizyty dyrektorka Biblioteki przedstawiła mi ogólną prezentację dotyczącą biblioteki Uniwersytetu NTNU. W każdej z kolejnych bibliotek oddelegowani pracownicy zapoznawali mnie z jej specyfiką. O swojej pracy opowiedziały mi też panie z działu bibliometrii. Zapoznano mnie z niektórymi możliwościami systemu bibliotecznego. Warto w tym miejscu nadmienić, iż

wszystkie biblioteki naukowe w Norwegii pracują w oparciu o jeden elektroniczny system biblioteczny BIBSYS. System ten ma ciekawą funkcję, dzięki której użytkownik będący w trakcie zamawiania książki, klikając na odnalezioną konkretną pozycję, ma wyświetlony podgląd układu pomieszczeń biblioteki i układu regałów, z zaznaczeniem miejsca gdzie znajduje się poszukiwana przez niego książka, a nawet wskazaniem konkretnej półki. Udostępnianie zbiorów odbywa się głównie na zasadzie wolnego dostępu do półek. Dotyczy to tak książek, jak i czasopism. Zbiory są ułożone na regałach z wykorzystaniem Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej. Z magazynów, na zamówienie, udostępniane są pozycje bardzo stare i dzieła o znacznej wartości. Wszystkie pozycje są zamawiane wyłącznie drogą elektroniczną. Oprócz standardowej obsługi przy ladzie bibliotecznej, biblioteki wyposażone są w stanowiska do samodzielnego wypożyczania książek przez użytkowników. Zabezpieczeniem przed kradzieżami zasobów bibliotecznych są elektroniczne bramki usytuowane przy drzwiach głównego wejścia. W Bibliotece Dragvoll jest też stanowisko, przy którym czytelnicy mogą dokonać samodzielnego zwrotu wypożyczonych książek. Otrzymują wydruk potwierdzający zwrot książek, a te z kolei przy pomocy specjalnej taśmy złożonej z rolek są sortowane i wrzucane do kontenerów z odpowiednim oznaczeniem działu według systemu UKD. Następnie książki są roznoszone na poszczególne półki.

Architektura bibliotek zaskakuje rozmachem przestrzennym i dużym doświadczeniem pomieszczeń światłem dziennym. Oprócz wielkopowierzchniowych okien charakterystyczne są przeszklone dachy budynków (np. Biblioteka Wydziału Nauk Przyrodniczych oraz Biblioteka Dragvoll). We wszystkich zwiedzanych przeze mnie bibliotekach, oprócz Biblioteki Gunnerusa, gdzie jest tradycyjny podział na wypożyczalnię książek i czytelnię, przykuwa uwagę wielofunkcyjność przestrzena. Nie ma osobnej czytelni książek, czytelni czasopism i osobnej wypożyczalni. Regały ze zbiorami, do których użytkownicy mają wolny dostęp, znajdują się obok stolików wyposażonych w gniazda elektryczne (co umożliwia użytkownikowi pracę z własnym laptopem) i stanowisk komputerowych. W Bibliotece Wydziału Architektury podobały mi się pojedyncze miejsca do pracy własnej, wydzielone w ciągu regałów bibliotecznych, na końcu ciągu przy ścianie, gdzie była możliwość podłączenia do prądu np. laptopa. W przestrzeni bibliotecznej wyodrębnione są też kąciaki z wygodnymi sofami. Zauważyłam, że studenci czują się w pomieszczeniach bibliotecznych bardzo swobodnie i nie był odosobniony widok studenta leżącego wygodnie na sofie z czasopismem w ręku. W Bibliotece Wydziału Humanistycznego (Dragvoll) wydzielona jest też przestrzeń absolutnej

ciszy, w której obowiązuje zakaz używania komputerów czy laptopów, aby stuknięciem w klawisze podczas pisania nie powodować hałasu i nie przeszkadzać w pracy innym czytelnikom. W jednym z ogromnych pomieszczeń biblioteki znajdują się stoliki samojezdne, które studenci mogą sobie łączyć w przeróżnych konfiguracjach, jeśli jest potrzeba pracy grupowej nad jakimś zagadnieniem. Istnieje też możliwość korzystania z pokojów pracy. Pomieszczenia te cieszą się tak wielkim zainteresowaniem, że prowadzone są rezerwacje na konkretne godziny.

Warto też wspomnieć o ciekawostce, jaką jest istnienie odrębnej poczty bibliotecznej. Za jej pośrednictwem realizowane są wypożyczenia międzybiblioteczne między bibliotekami wydziałowymi Uniwersytetu NTNU oraz między bibliotekami różnych uczelni, a także bibliotekami innych sieci na terenie całej Norwegii. Równolegle, jeśli zajdzie taka potrzeba, korzysta się też z usług tradycyjnej poczty państwowej.

W ciągu tych pięciu dni norweskie bibliotekarki zapoznawały mnie ze swoją zawodową codziennością, ja natomiast w każdej bibliotece przedstawiałam prezentację multimedialną, by przybliżyć im Szczecin, Uniwersytet Szczeciński, Bibliotekę Główną US i system biblioteczny KOHA oraz Bibliotekę Wydziału Prawa i Administracji US, w której obecnie pracuję. Oprócz zdobycia nowych doświadczeń miałam też okazję podnieść swoje umiejętności językowe, gdyż komunikacja odbywała się w języku angielskim.

Relacja z wyjazdu w ramach programu Erasmus+ do Støren w roku akademickim 2015/2016

W dniach 22–26 sierpnia 2016 roku miałam możliwość realizować swój kolejny wyjazd szkoleniowy w ramach programu Erasmus+. Tym razem udałam się do miejskiej i publicznej biblioteki, pełniącej równocześnie funkcję biblioteki szkolnej Midtre Gauldal Folkebibliotek w Støren w Norwegii.

Støren to liczące około 3500 mieszkańców miasteczko, położone około 50 km od Trondheim, otoczone górskimi szczytami. Jest to stolica gminy (komuny) Midtre Gauldal. Cała gmina liczy ok. 6000 mieszkańców. Støren to centrum administracyjno-oświatowo-kulturalno-handlowe dla pobliskich miejscowości. Biblioteka jest częścią Centrum Kultury, w którym mieszczą się też:

- gimnazjum (*Ungdomsskole*),
- liceum (*Videregoendeskole*),
- szkoła zawodowa (odpowiednik szkół zasadniczych w Polsce),

- sala koncertowa ze sceną i ekranem kinowym,
 - obiekty sportowe: basen pływacki, hala sportowa,
 - szkoła języka i życia (*Voksenopplæring*) dla dorosłych imigrantów i uchodźców.
- Ciekawostką jest fakt, iż Midtre Gauldal Kommune to rodzinne strony Marit Bjørgen, która chodziła do szkoły podstawowej i ponadpodstawowej właśnie w Støren.

Pierwsza biblioteka w Støren powstała w 1859 roku, zaś Midtre Gauldal Folkebibliotek w obecnej siedzibie funkcjonuje od 2010 roku. Pomieszczenia biblioteczne zajmują dwa poziomy: parter i piętro, a ich łączna powierzchnia to ok. 800 metrów kwadratowych. Placówka pełni rolę biblioteki miejskiej publicznej i szkolnej. Oprócz gimnazjalistów, licealistów, uczniów szkoły zawodowej oraz dorosłych mieszkańców miasta i okolic, przychodzą tu również dzieci z przedszkola (od 2.–3. roku życia) i szkoły podstawowej. Uczniowie szkoły podstawowej, którzy przybyli do Norwegii z innych krajów, mają możliwość wypożyczenia książek w swoich ojczystych językach. W Norwegii podręczniki szkolne na wszystkich etapach edukacji są finansowane przez państwo. Biblioteka z racji swego umiejscowienia na terenie użytkowanym przez gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalne zajmuje się dodatkowo przechowywaniem podręczników szkolnych, ich dystrybucją na początku roku szkolnego i odzyskiwaniem po zakończeniu roku nauki. Podręczniki te nie widnieją na stanie majątkowym biblioteki i są kupowane ze środków finansowych szkoły.

W bibliotece pracują trzy osoby: kierownik zatrudniony na cały etat i dwóch pracowników zatrudnionych na 20% etatu. W czwartki na dwie godziny (17–19), w ramach aktywizacji, przychodzi do pracy osoba z lekkim upośledzeniem umysłowym i wykonuje na zapleczu zadania przydzielone przez kierownika biblioteki. Biblioteka jest otwarta tylko w dni powszednie, od poniedziałku do piątku, w poniedziałki i piątki od 9 do 14, we wtorki od 9 do 14 i od 16 do 19, natomiast w środy i czwartki od 9 do 14 i od 17 do 19.

Zakup i pozyskiwanie książek, źródła finansowania

Biblioteka otrzymuje od gminy roczny budżet na zakup książek i materiałów bibliotecznych. Jest to ok. 150 000 koron norweskich (NOK). Cena jednej książki w Norwegii to ok. 300–400 NOK. Za pieniądze pozyskane z gminy kierowniczka biblioteki kupuje książki tradycyjne (literaturę piękną i fachową dla dorosłych i dzieci), książki mówione, filmy na DVD, czasopisma i gazety codzienne. Książki

są też kupowane ogólnie przez Departament Kultury Norwegii (odpowiednik polskiego Ministerstwa Kultury). Zakup ten to ok. 40% rocznych nabytków. Na stronie internetowej departamentu w zakładce *kultur fond bøker* (książki fundowane przez departament) kierowniczka biblioteki może sprawdzić, jakie pozycje książkowe w danym roku otrzyma. Nie wie jednak, kiedy to nastąpi. W sytuacji, gdy jakaś pozycja jest bardzo potrzebna czytelnikowi, biblioteka gminna zakupuje ją z własnych środków i w ten sposób, po otrzymaniu w terminie późniejszym ministerialnego przydziału, tworzą się dublety. Co jakiś czas dublety i książki, które już nie są żywe w obiegu czytelnicznym, wyklada się w specjalnych skrzyniach, do zabrania gratis przez zainteresowanych czytelników. Część księgozbioru stanowi depozyt z biblioteki wojewódzkiej. Kolejnym źródłem pozyskiwania księgozbioru jest Daichmanske Biblioteket w Oslo. Jest to biblioteka wielojęzyczna, która udostępnia rotacyjnie w depozyt innym norweskim bibliotekom literaturę w językach narodowych imigrantów i uchodźców przybywających do Norwegii. Jest w niej również pokaźny zbiór literatury w języku polskim i co jakiś czas trafiają z niej do biblioteki w Støren książki polskie, z których korzystają mieszkający obecnie w Norwegii Polacy (dzieci i dorośli).

Magazynowanie zbiorów

Biblioteka posiada jeden niewielki magazyn, w którym znajdują się cztery regały jezdne o wysokości ok. 3 metrów. Magazynowane są tylko 2 tytuły czasopism, a reszta po zakończeniu roku kalendarzowego jest oddawana na makulaturę. W magazynie przechowywana jest także niewielka kolekcja książek wydanych m.in. w XIX wieku.

Opracowanie zbiorów

W Norwegii istnieje Centralny Katalog – BIBBI (odpowiednik polskiego katalogu NUKAT). W Oslo ma siedzibę Biblioteksentralen. Nie jest to biblioteka, ale instytucja, która opracowuje i tworzy centralny katalog z opisami bibliograficznymi. Kiedyś była to część Biblioteki Narodowej Norwegii, obecnie zaś są to dwie niezależne jednostki. Biblioteksentralen przygotowuje katalog elektroniczny BIBBI, z którego po wniesieniu opłaty rocznej korzystać mogą wszystkie biblioteki w Norwegii. Przez kilka pierwszych lat funkcjonowania Biblioteksentralen korzy-

stanie z bazy opisów było bezpłatne. Teraz, przy konieczności płacenia, niektóre biblioteki (m.in. uczelniane) same tworzą opisy do swoich katalogów elektronicznych. Biblioteka w Støren płaci za korzystanie z BIBBI około 12 000 NOK (koron norweskich) rocznie. Z tego katalogu ściąga się opisy bibliograficzne dla książek przychodzących do biblioteki w Støren. Biblioteka Narodowa Norwegii również kupuje opisy bibliograficzne od Biblioteksentralen. W momencie przybycia nowej książki do biblioteki wpisuje się ją do akcesji (prowadzonej w formie tradycyjnej, a nie elektronicznej), opis bibliograficzny ściąga się z BIBBI, dopisując dział, gdzie książka będzie się znajdowała (półki wirtualne). Następnie nakleja się kod kreskowy i aktywuje go przez odczytanie czytnikiem. Przy wprowadzaniu wielu egzemplarzy tego samego tytułu przy tytule w systemie wpisuje się ilość egzemplarzy, wczytuje czytnikiem kod kreskowy z pierwszego egzemplarza i wszystkie kolejne rejestruje się automatycznie. Wystarczy tylko sprawdzić, czy ostatni numer inwentarzowy jest zgodny ze stanem faktycznym. Książka jest dostępna dla czytelników jeszcze tego samego dnia, którego dotarła od sprzedawcy do biblioteki.

W Midtre Gauldal Folkebibliotek prowadzony jest inwentarz książek i innych materiałów bibliotecznych wyłącznie w formie elektronicznej. Ubytkować można książkę, która przez minimum pięć lat służyła czytelnikom. W praktyce wymóg ten nie zawsze jest respektowany.

Udostępnianie zbiorów

Wszystkie materiały biblioteczne znajdujące się w bibliotece są dostępne dla czytelników i można wypożyczać je na zewnątrz. Książki, czasopisma, książki mówione i filmy DVD wypożycza się na 4 tygodnie, z możliwością przedłużenia terminu wypożyczenia o kolejne 4 tygodnie. Do każdego wypożyczanego egzemplarza bibliotekarz wkłada niewielką kartkę „przypominajkę” z zapisanym terminem zwrotu, godzinami otwarcia biblioteki (inne w czasie roku szkolnego i podczas wakacji), danymi teled adresowymi oraz wysokością opłat za nieterminowy zwrot. Osobne „przypominajki” są wkładane do książek, które cieszą się dużą popularnością wśród wypożyczających. Informują one w sympatyczny sposób o tym, że jest kolejka oczekujących na daną pozycję i należy ją zwrócić tak szybko, jak będzie to możliwe. Midtre Gauldal Folkebibliotek dla starszych czytelników, niekorzystających z Internetu, stosuje specjalne karty pocztowe, by poinformować, że książka, na którą czekają, jest już dostępna w bibliotece. O możliwości odbioru zamówionej przez czytelnika książki informuje się również przy pomocy wiadomości SMS.

W przypadku braku potrzebnej czytelnikowi książki w bibliotece w Støren zamawia się ją w innej bibliotece i za pomocą działającej w Norwegii specjalnej bibliotecznej poczty (dostarcza materiały biblioteczne i odbiera te już zwrócone dwa razy w tygodniu) trafia ona najpierw do biblioteki, a następnie do czytelnika. Ciekawostką jest to, iż na podstawie karty bibliotecznej wyrobionej w jakiegokolwiek bibliotece gminnej można korzystać ze wszystkich bibliotek gminnych na terenie całej Norwegii. Jednak formalności związane np. z przedłużeniem terminu zwrotu trzeba załatwiać indywidualnie, elektronicznie, logując się do konta czytelnika ze strony internetowej danej biblioteki, z której jest książka.

Biblioteka miejscem spotkań dla uchodźców i imigrantów

W Midtre Gauldal Folkebibliotek co dwa tygodnie odbywają się spotkania organizowane przez pracownika gminy, zajmującego się integracją obcokrajowców ze społecznością lokalną, tzw. *Språkkafe* (kawiarenka językowa). Podczas tych spotkań, przy kawie i drobnych słodkościach, uczestnicy pogłębiają znajomość języka norweskiego, poznają kultury i zwyczaje innych krajów i ich mieszkańców oraz zwyczaje i tradycje norweskie.

Statystyka

31 grudnia 2015 roku Midtre Gauldal Folkebibliotek w Støren posiadała na stanie 24 301 egzemplarzy materiałów bibliotecznych. Nowych wpływów było 1667 egzemplarzy. W bibliotece nie zabezpiecza się zbiorów paskami magnetycznymi, nie ma też bramki zabezpieczającej przed wynoszeniem zbiorów z biblioteki i zliczającej odwiedzających. Dzielne odwiedziny liczy się tradycyjnie przez stawianie kresek na rubrykowanej kartce papieru (jedna kreska = jeden odwiedzający). W okresie 22–25 sierpnia 2016 (4 dni) bibliotekę odwiedzało średnio 69 osób dziennie. Natomiast ok. 10–12 osób tygodniowo wypożycza czasopisma.

Moje doświadczenia

Podczas mojego pobytu pomagałam w porządkowaniu dokumentów poświadczających wypożyczenie podręczników szkolnych dla uczniów gimnazjum i klas ponadgimnazjalnych. Oklejałam kodami kreskowymi i przygotowy-

wałam do udostępnienia podręczniki. Poznawałam różne możliwości systemu bibliotecznego Mikromarc 3. Zdobywałam informacje dotyczące funkcjonowania Midtre Gauldal Folkebibliotek i bibliotek w Norwegii w ogóle. Przygotowywałam też do ubytowania książki, które udało mi się pozyskać dla Biblioteki Międzywydziałowej Uniwersytetu Szczecińskiego. Książki te będą służyły studentom skandynawistyki, kierunku rozwijanego na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego. Przygotowywałam również – we współpracy z kierowniczką Midtre Gauldal Folkebibliotek – polsko-angielsko-norweski słownik terminologii związanej z biblioteką i książką (ok. 255 haseł). Miałam również przyjemność przekazać pracownikom goszczącej mnie placówki informacje dotyczące sieci bibliotecznej Uniwersytetu Szczecińskiego, systemu bibliotecznego KOHA i mojego miasta – Szczecina.

Zaobserwowałam, iż bibliotekarz jest przyjacielem użytkowników biblioteki. Większość ludzi funkcjonuje, zwłaszcza z panią kierownik, ale i z całym personelem, jak starzy, dobrzy znajomi. Natomiast mój pobyt traktowany był jako wydarzenie społeczne. Pani kierownik przedstawiała mnie wielu użytkownikom i wyjaśniała cel mojego pobytu, który oceniam jako ważne i bardzo miłe doświadczenie na mojej dotychczasowej ścieżce zawodowego rozwoju.